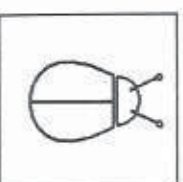
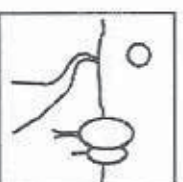
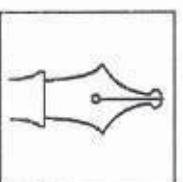
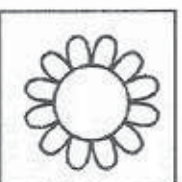
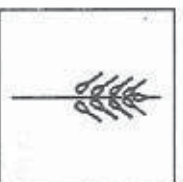

erica

driemaandelijks contactblad
van de werkgroep
limburgse natuurgidsen v.z.w.

België - Belgique
P.B.
3960 BREE
12/2573

Janssens Jos

Diet Antenstraat 59

3500 Hasselt

december 2000

dit is nummer 4
van de 28e
jaargang

verantwoordelijke uitgever

T. Dreesen
Neeroeterenstraat 53
3680 Opoeteren

kantoor van afgifte
Bree 01

Erïca

28 ste jaargang nr 4 Winternummer 2000

van de Werkgroep
Limburgse Natuurgidsen VZW
Lid van Natuurbeschermingsactie
Limburg (NAL)

Voorzitter: Leo Thomassen
Velmerlaan 12
Velm St.-Truiden
Tel: 011/688811
e-mail: leo.reinhilde@pi.be

Secretaris: Jos Janssen
Dief Antenstraat 59
3500 Hasselt
Tel: 011/27 06 73

CVN-Limburg: Sarah Descamps
Groene Huis Bokrijk
tel: 011/265482
fax: 011/265455
e-mail: cvn_limburg@hotmail.com

Tijdschrift Erica

Samenstelling:
Theo Dreesen
Neeroeterenstraat 53
3680 Opoeteren
Tel: 089/86 43 54
e-mail: Theo.Dreesen@village.uu.net.be

Ledenadministratie :
Cécile Ulenaers
Steenweg op Linde 66
3990 Peer
Tel: 011/79 13 84

Abonnementen:
200 fr te storten op
235-0010248-75
v/d Limburgse Natuurgidsen

Het laatste boekje.....

Dit is alweer de laatste aflevering van de 28ste jaargang van Erica. Bij zo'n nummer hoort het dat ik de mensen dank die me hielpen weer door deze jaargang heen te spartelen. Bedankt allemaal: Sarah en Blanca, Marleen, Lisette, Leo en Leo, Mia en Cécile, en al de anderen die ik nu vergeet.
Als iedereen het opedvint, wil ik het met jullie hulp nog even verder doen.

Ik ben er mij ten zeerste van bewust dat dit tijdschrift een heel stuk beter kan, maar we doen ons best. De bedoeling is en blijft een handmiddel te zijn voor natuurgidsen, waarin ze hopelijk alles vinden wat met de Werkgroep te maken heeft.

Aan iedereen: een vrolijk Kerstfeest en een blij, natuurrijk nieuwe jaar !

Theo

In dankbare herinnering...

Op 22 september jongstleden overleed Marcel Hendrickx uit Hendrieken bij Borgloon. Hij was 74 jaar oud. Alhoewel geen natuurgids, was hij bij de gidsen uit de jaren '70 en '80 een zeer gekende figuur.
Landbouwingenieur van opleiding, was hij een monument van kennis en wijsheid die op iedere wandeling, (hij was er vaak), altijd de toehoorders aan zich wist te binden, door zijn gefundeerde kennis, zijn vlotte humoristische babbel, zijn kameradschap.

De blozende, vriendelijke Marcel, babbelend over planten en hun samenhang, over wijn maken en over alles wat leeft, zal steeds in onze herinnering blijven.

Vooraf dit

De maand december, en dan mag het al naar de winter toegaan, is eigenlijk een fijne maand.

Het is de maand van Sinterklaas en Kerstmis, het is ook de maand waarin wij onze nieuwe natuurgidsen mogen verwelkomen.

Op 9 december werden in het kasteel van Bokrijk 49 natuurgidsen plechtig geïnstalleerd. Zij volgden de cursussen in Bokrijk, Dilsen-Stokkem en Tessenderlo, en het belooft een goede lichting te zijn. Aan allen nogmaals onze hartelijke gelukwensen voor het volhouden en wij hopen dat wij elkaar bij meerdere gelegenheden nog zullen ontmoeten.

Uit de gesprekken die wij met de cursisten hadden blijkt dat verschillende onder hen zich nog niet bekwaam genoeg voelen om een groep te begeleiden. Dat is zeer begrijpelijk maar wees gerust oefening baart kunst. De Werkgroep laat de jonge natuurgidsen niet in de steek. Op dezelfde ongedwongen manier als op de cursus worden er vormingsactiviteiten georganiseerd, wandelingen of uitstappen met een tintje specialisatie en determinatieavonden over al wat leeft. In dit nummer en in de volgende nummers van Erica verneem je er alles over.

December is ook de maand om dankbaar te zijn voor het voorbije jaar. De Werkgroep Limburgse Natuurgidsen zou niet kunnen bestaan zonder de medewerking van heel veel mensen. Wij zeggen dank aan hen die zorgen voor de organisatie, begeleiding, het verzorgen van de lessen en het animeren van cursussen. Wij danken allen die bijgedragen hebben tot

het welslagen van onze vormingsactiviteiten, tot het schrijven en verschijnen van deze Erica, wij danken het bestuur van onze Werkgroep, onze vaste medewerkers en allen met wie wij hebben mogen samenwerken.

December is ook de maand om vooruit te kijken en de vooruitzichten zijn zeer gunstig. Binnen enkele dagen beginnen de dagen weer te lengen en de katjes hangen al aan de hazelaar.

Uitkijken doen wij naar de feestvergadering van de Limburgse Natuurgidsen op zaterdag 13 januari 2001 in Hechtel. Meer daarover vind je verder in deze Erica. Deze feestvergadering biedt ons de gelegenheid om kennis te maken met de natuur in de omgeving van Hechtel, maar ook om mekaar beter te leren kennen.

De Likona- dag op zaterdag 20 januari in het LUC te Diepenbeek is nog een gelegenheid om naar uit te kijken. Deze dag is uitgegroeid tot de grootste natuur-happening in Limburg, ook daar zijn dus.

Vooraleer de volgende Erica verschijnt zullen er weer 2 cursussen natuurgids gestart zijn in februari in Bokrijk. Wij hopen dat zij veel succes zullen hebben.

Nu rest nog alleen, in naam van de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen, aan U allen, een vredig Kerstfeest en een voorspoedig 2001 te wensen.

Leo Thomassen.

Abonnementsvernieuwing

We doen dit niet graag, maar ook deze Erica kost geld. handenvol zelfs tegenwoordig. Druk- en portokosten hebben de eigenaardige gewoonte om steeds te stijgen. We zien ons dus weer verplicht in dit nummer stilletjes weer een stortingsformulier te stoppen. Onze prijs is onveranderd 200 Bf gebleven, maar toch bedroeg het gemiddelde der stortingen vorig jaar 241 Bf. Onze onstuimige dank daarvoor. Mogen we er op vertrouwen dat u dit zo snel mogelijk weer in orde brengt?

FEESTVERGADERING VAN DE LIMBURGSE NATUURGIDSSEN

Zaterdag 13 januari 2001

In het ontmoetingscentrum "De Schans"

**Rode Kruisplein z/n
te Hechtel**

Tel 011/73 42 44

Programma:

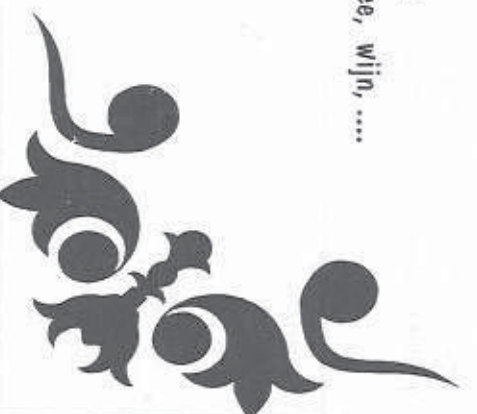
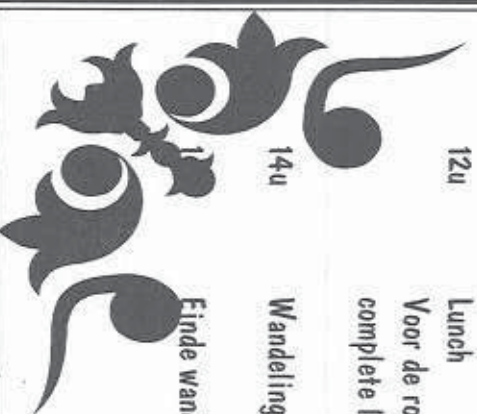
9u30 Welkom met koffie

10u Welkom door de voorzitter

10u15 Voordracht: "Duimen voor landduinen"
Voorstelling van de werking rond de bescherming
van de Hechtelse duinen, met diavoorstelling.

12u Lunch
Voor de ronde som van 99 Bcf krijgt men een
complete lunch: brood, beleg, soep, koffie, thee, wijn,

14u Wandeling in het duinengebied
Einde wandeling, nababbel in centrum

Jaarlijkse feestvergadering der Limburgse Natuurgidsen

Begin januari is traditioneel het moment dat onze vereniging samenkomt voor wat een feestelijke vergadering genoemd wordt. Ze gaat dit jaar door in Hechtel, in het ontmoetingscentrum "De Schans", op zaterdag 13 januari.

Naast een ontmoeting met gidsen uit gans Limburg, staat deze dag in het teken van het duinengebied van Hechtel. Zowel de voordracht in de voormiddag als de wandeling in de namiddag hebben dit als thema.

Rond de jaarvergadering

Deze ledenvergadering van de Limburgse Natuurgidsen kan men opsplitsen in 3 delen: een korte praktische inleiding met een overzicht van de voorbije werking en een vooruitblik op het komende jaar.

Hoofdmoot van de voormiddag is een voorstelling van de werking rond de landuinen van Hechtel. Onder de hoofding "Duimen voor Duinen" tracht de werkgroep, de plaatselijke afdeling van Natuurreservaten, de 800 ha landuinen in de gemeente veilig te stellen.

Na de lunch volgt er een wandeling in het duinengebied. Na de wandeling kan er in "De Schans" nog nagekaart worden.

Hechtel - Eksel

De fusiegemeente Hechtel-Eksel ligt centraal in de Limburgse Kempen. Ze heeft een oppervlakte van ruim 7300 ha, waarvan 2300 ha als "woeste" grond bestempeld worden, voor een groot deel militair gebied. 1200 ha zijn bebost, voornamelijk met grove en zwarte den. De bodem bestaat hoofdzakelijk uit stuifzanden. De afwatering gebeurt enerzijds naar het Scheldebekken via de Grote Nete, en anderzijds naar de Maas via de Bolliserbeek en de Dommel.

De vroegste vermelding van Hechtel vindt men terug in 1160 onder de naam 'Hectala', waarvan de herkomst niet achterhaald kon worden. Eksel wordt reeds rond 700 vermeld, bij de kerstening in onze streken door Lambertus en Wilibrordus. Uit die tijd dateert de benaming 'Ochsinda' voor het huidige gehucht Hoxent waar in 710 het eerste kerkje werd opgericht. In 726 schonk Wilibrordus al zijn bezittingen in de Kempen, waaronder de kerk van Hoxent en Eksel aan de abdij van Echternach.

De heerlijkheid Hechtel behoorde tot de graven van Loon, maar kwam in 1366 in het bezit van de prins-bisschoppen van Luik. De schepenbank van Hechtel en Eksel hing af van het hof van Viermaal. In 1337 werd het patrimonium van de kerke van Hechtel eigendom van de abdij van Averbode.

Hechtel betaalde in de volgende eeuwen ook de tol aan de verschillende oorlogen in deze streken en aan de rondtrekkende en plunderende vreemde troepen. Dit herhaalde zich tot in de huidige

geschiedenis. In 1914 werden, na de moord op een Duise Huzaar, 27 boerderijen op het gehucht 'De Locht' in Eksel door de bezetter platgebrand. Bij de terugtocht der Duitsers in 1944 werd er gedurende 7 dagen slag geleverd rond het dorp. Hierbij werden 39 burgers gedood, brandden 123 huizen af en werden er 154 andere zwaar beschadigd.

Sinds 1 januari 1977 vormen Hechtel en Eksel een fusie met meer dan 10000 inwoners.

Bezienswaardigheden

St. Lambertuskerk Hechtel: neogotische kerk uit 1937, gebouwd tegen de laatgotische toren uit de 15de eeuw. Te vermelden: Christusbeeld met H. Maagd en St. Jan uit 1500, een Piëta, St. Jan de Doper en een witte Christus in een graf in een muurnis uit de 17de eeuw.

St. Trudokerk te Eksel: laatgotisch in Maaslandse bouwtrant. Middenbeuk uit de 15de eeuw, preekstoel uit de 17de eeuw, beeld van de H. Machutus uit de 15de, en een Madonnabeeld, een H. Rochus en een Calvarie uit de 16de eeuw.

Hoksentakel te Eksel: was een houten kapel uit 710, nu een gotische kapel uit het begin van de 17de eeuw. Gerestaureerd in 1956-57. Renaissance-altaar van 1716, houten apostelbalk uit de 15de eeuw. De kapel en haar omgeving zijn beschermd.

St. Bernarduskapel in Eksel: rechthoekige gotische kapel van 1661 in het gehucht 'De Locht'. Portiekaltaar van 1742 en kroonluchter

van 1750.

Te vermelden zijn verder: de **Dorpskapel** op het grote (1,62 ha) Marktplaats te Hechtel (begin 19de eeuw), de **Vlasmerkapel** uit 1770 te Eksel, de **Winnkerkapel** uit 1813.

Ook kent de gemeente verschillende **Teutenhuizen**, vroeger eigendom van de welgestelde rondtrekkende handelaars (Teuten): Teutenhuis Tielen van 1850, teutenhuis Feyen op het Marktplaats te Eksel en het Teutenhuis Witters uit de 12de eeuw aan de Kerkstraat te Eksel.

Natuurgebieden:

Het Pijnven: 170 ha staatsbos, voornamelijk bestand uit naaldbomen. Bosmuseum.
Begijnenvijvers te Hechtel: gelegen op de grens met Peer., een 170 ha groot wandelgebied met arboretum.

In den Brand (Hechtel): duinengebied met 67 ha duinen en 12 ha bos.

Resterheide (Hechtel): wandelgebied van het Regionaal landschap Kempen en Maasland.

Thema van de dag

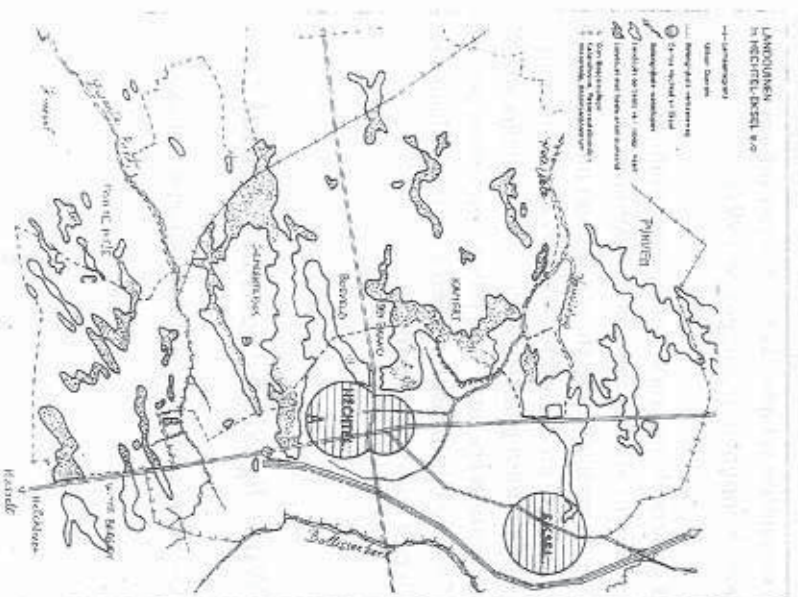
De locatie van deze jaarvergadering is nieuw: we waren nog nooit te gast in dit deel van Limburg. Centraal in de belangstelling staat dan ook de omgeving van Hechtel: de landduinen die enerzijds voornamelijk aantrekkingskracht uitoefenden op recreanten, spelende jeugdgroepen en motocrossers, en anderzijds bekend werden als oefenterrein voor het leger. Maar die ook, zo zal blijken, een zeer kwetsbaar milieu zijn met een verrassende natuurrijkdom.

Op 25 november jongstleden had er over het gebied een studiedag plaats te Hechtel. Als inleiding op de voordracht in de voormiddag en op de namiddagwandeling geven we hierna twee korte samenvattingen van de lezingen op deze dag, die het belang en de kwetsbaarheid van landduinen weergeven.

Het eerste referaat "Landduinen in het Vlaamse Natuurbeleid" is van **P. Symens**.

"Ondanks hun vrij beperkt areaal, zijn de Vlaamse landduinen en de daaraan gebonden biotopen van ontzettend cultuurhistorisch, landschappelijk en ecologisch belang.

Echter, in tegenstelling tot bijvoorbeeld kustduinen, wordt dit specifiek belang momenteel nog niet of nauwelijks erkend in het huidige Vlaamse natuurbelaid. Dit in tegenstelling tot het Europese natuurbelaid waarin zo wat alle belangrijke habitattypes van onze landduinen en hun meest typische vogelsoorten als meest prioritair te beschermen natuurwaarden van communautair belang zijn opgenomen.

Duinengordel ten westen van Hechtel

Ons hedendaags natuurbeleid wordt in toenemende mate gestuurd en gedomineerd door twee Europese Natuurrichtlijnen – de zogenaamde Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Iedere Lidstaat moet ter invulling van deze richtlijnen in de eerste plaats een aantal Speciale Beschermingszones aanduiden die uiteindelijk – na een evaluatie van de Europese Commissie – allen tezamen het Europese NATURA 2000-netwerk zullen vormen.

In Vlaanderen werd het grootste gedeelte van ons areaal aan landduinen aangeduid als Vogel- en/of

Habitatrichtlijnen. Binnen deze richtlijngebieden moet de Vlaamse overheid er over waken dat alle beoogde habitats en doelsoorten voldoende beschermd en in stand gehouden worden. De richtlijnen spreken zich echter niet uit over de concrete maatregelen die hiervoor moeten genomen worden, en juist dit punt liet tot op heden veel te wensen over...

Aangemaand door de Europese Commissie wordt er momenteel op het Vlaamse beleidsniveau hard gewerkt om onze natuurwetgeving aan te passen conform alle bepalingen van het Europees natuurbeleid. In het jaar 2001 moeten in dit proces een aantal cruciale beslissingen genomen worden die heel bepalend kunnen en zullen zijn voor de toekomst en de slagkracht van het Vlaamse natuurbeleid, en dus ook voor de instandhouding van onze laatste landduinen...

Ook op zich heeft het Vlaamse Natuurbeleid vrij recent reeds een serieuze gedanteleverwisseling ondergaan, onder meer door de invoering van een nieuw Vlaams natuuredecreet. Dit nieuwe (kader)decreet geeft een volledig vernieuwde invulling aan onder meer het horizontale natuurebeleid (via de invoering van het standstijl-principe en de zorgplicht) en het gebiedsgerichte natuurebeleid (via de afbakening van een Vlaams Ecologisch Netwerk en een Verwervend/ondersteunend Netwerk).

Verder stelt dit decreet een aantal belangrijke instrumenten ter beschikking om het natuurbeleid uit te voeren, zoals de natuurrichtplannen, natuurinrichting, beheersovereenkomsten en soortenbeschermingsplannen. Spijtig genoeg moeten wij nog steeds wachten op een belangrijk aantal uitvoeringsbesluiten om daadwerkelijk van start te kunnen gaan en dit nieuwe beleid ten volle in

te kunnen zetten voor de bescherming, beheer en herstel van onze landduinen...

Er zit dus heel wat in de pipeline rond het Vlaamse natuurbeleid. Hopelijk bevat deze pipeline niet te veel vernauwingen, doordlopende vertakkingen of andere obstakels en komt zijn eindpunt vlug in zicht."

Dr. Michel Asperges hield op deze studiedag een referaat over: "Korstmossenvegetatie, belangrijk in landduinen". Dit is de essentie ervan:

In het Kempens district vindt men op verschillende plaatsen min of meer uitgestrekte kalkarme landduinen die ontstonden onder de vorm van dekzanden op uitgewaarde zanden uit rivieren. Sommige van deze duinen bestaan uit los of mul stuifzand. Elders is het zand reeds gefixeerd en bedekt met een dunne humuslaag.

De bodem gevormd door deze stuifzanden en humus is in ieder geval zuur (pH 4,5-5) en arm aan mineralen. In Limburg komen deze dungebieden overeen met het verspreidingsareaal van heidespurrie (*Spergula mortsonii*). We vinden ze zowel in de lage Kempen als op het midden- en hoogterras.

De stuifzanden zijn sterk onderhevig aan storingen van klimatologische en ook van antropogene (menselijke activiteit) oorsprong. Uitwaaien van het duin kan ontstaan geven aan een zonk of panne die soms een onderliggende podsol blootlegt. De eigenlijke duinverplaatsing of een 'wandelende duin' kan dus een deel van de omringende struikheidevegetatie (*Genista pilosae-Callunetum* R Tuxen 1937) met vliegdennen inpalmen. Dit is zeer goed waarneembaar in Kalmitout, Brecht, Brasschaat, Mol, Leopoldsburg (militair domein), Lommel, Opglabbek, Neerpelt, Beringen (Koersel, militair domein), Genk (Nieuwdak), Helchteren (Militair domein) en Hechtel (den Brand).

In de meeste gevallen echter wordt de duinvegetatie en vooral het stuifzand van een jong gefixeerd duin door de mens belopen en vertrapt, waarbij de pioniervegetatie wordt stuk gelopen zodat het duin gemakkelijk ten prooi valt aan

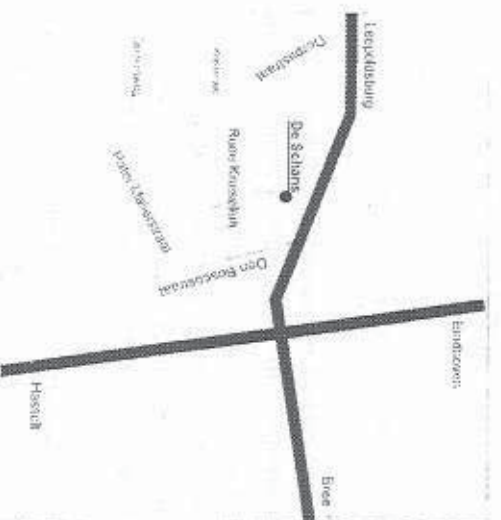
winderosie (Asperges M. 1991) Dit kan men goed waarnemen in hoger vernoemde dungebieden. In een oud gefixeerd duin met jonge podsolvormingen heidebedekking komen dikwijls konijnen voor die voor stikstofverrijking zorgen en eveneens behoorlijke schade kunnen aanrichten aan de vrij jonge bodem en vegetatie zodat ook dan uitwaaien van het zand mogelijk wordt. Hierdoor ontstaat mozaïkvorming van jong gefixeerd duin met jonge en rijpere struikheidegemeenschappen.

Wij willen er wel op wijzen dat de stikstofverrijking tegenwoordig eerder uit de lucht komt (zure neerslag) en dat de vertrapping door recreanten schadelijker is dan het uitgraven van konijnenpijpen. (Asperges M 1991)

Op deze droge, zure, snelopwarmende en eveneens snel afkoelende zandronden kunnen we de verschillende successies van pionier-, groei-, rijpings- en degradatiefase van landduinen en struikheidevegetaties volgen. Uiteindelijk wordt de climaxvegetatie, een eiken-berkenbos bereikt. Een erg **dynamisch milieu** gaat dus stilaan over in een vrij **statisch milieu**.

Waar ligt de Schans in Hechtel ?

Gewoon even onderstaand kaartje bekijken.

Vormingscursussen 2001

Onze vervolmingscursussen gaan steeds meer een wezenlijk bestanddeel uitmaken van de opleiding tot natuurgids. Men krijgt inderdaad het papiertje en de titel na de cursus, maar zoals de meesten wel beseffen is deze cursus maar een begin. Men heeft een degelijke basiskennis vergaard, er is een zekere mentaliteitsverandering en een andere benadering tot de natuur, maar dat de kennis van de vele aspecten die de natuur rijk is, nog wel erg beperkt is, daar zal iedereen het wel over eens zijn.

Om deze kennis, en ook de nieuwsgierigheid, aan te scherpen, worden door de werkgroep elk jaar een reeks vormingsactiviteiten ingericht, die zich ieder op een specifiek domein begeben, maar waar ook de overige natuur aan bod komt. Men tracht dus telkens het specifieke onderwerp in het grote geheel van de natuur te plaatsen. "Alles hangt samen", leert men inderdaad op de cursus.

Voor het eerste jaar van de nieuwe eeuw hebben de verantwoordelijken in onze werkgroep getracht een evenwichtig en uitgebreid programma samen te stellen. Het aanbod is weer zo uitgebreid dat we het niet konden samenpersen op de laatste bladzijde van deze Erica en het weer over twee bladzijden moeten uitsmeren. Daarbij dient nog vermeld te worden dat het programma van de planten-werkgroep op dit ogenblik nog niet volledig is. De voorzitter van de werkgroep heeft namelijk andere besloomingingen aan haar hoofd: Lili Gora is namelijk moeder geworden en moet even passen. Proficiat in elk geval. Voor het maatnummer van Erica zal de kalender volledig zijn.

Het vormingsprogramma 2001 is deze maal ook weer zeer gevarieerd. Opvallend is dat de studie van de 'fungi' zich heeft uitgebreid over het ganse kalenderjaar, en zich, zoals in het verleden niet meer beperkt tot de herfst. Ze bijten zelfs de spits af met een specifieke tak in de zwammenwereld: de houtzwammen. Nieuw op het programma is een activiteit rond GPS en kompas, en een rond glimwormen en nachtdieren in 't algemeen.

We menen dat ieder wel zijn gading zal vinden en doen dan ook een warme oproep om talrijk aan de activiteiten deel te nemen. Alleen voldoende kennis van de natuur kan tot betere natuurbescherming bijdragen. Voor de juiste praktische gegevens over de activiteiten dient men steeds de laatste Erica te raadplegen. Hopelijk speelt de computer geen spelletje met de datums, zoals in de tabel over de paddestoelenactiviteiten in het laatste nummer.

Paddestoelen

Zon 14 jan 9u
Don 15 feb 19u30
Don 22 feb 19u30

Paddestoelen in het voorjaar

Ook in dit eerste kwartaal wordt er aandacht besteed aan paddestoelen. Het hardnekkig misverstand dat paddestoelen alleen in het najaar kunnen bestudeerd worden zal dan wel voorgoed uit de wereld geholpen zijn.

Programma:

Zondag 14 januari

Excursie houtzwammen. Samenkomst 9 uur aan de parking Hoeve Jan in Kelchterhoef. Gids is Jos Tuerlinckx.

Donderdag 15 feb en
donderdag 22 feb:

Studieavond paddestoelen in het Groene huis van 19u30 tot 22u30. Gids: Jos Volders.

Kevers

Kevers

Don 8 feb 19u30

Groene Huis

Niet voor de hand liggend, maar toch. Ook in dit winterseizoen kan men kennis maken met de wonderde wereld van kevers. 8000 kevers zijn er beschreven als voorkomend in West-Europa. Allemaal zullen ze waarschijnlijk niet aan bod komen deze avond. Beschouwen we het meer als een inleiding tot.

Luc Crèvecoeur van de insectenwerkgroep van Likona zal trachten ons in deze vrij onbekende wereld binnen te leiden op donderdag 8 februari te 19u30

Mossen

Mossen

Zon 11 maart

Kerk Niel-bij-As

Voor een beginnend en vaak ook nog voor de gevorderde natuurgids wordt de studie van mossen meestal als 'nog te moeilijk' bestempeld. In vergelijking met de grotere zaadplanten is dat misschien wel zo. Maar een nadere kennismaking doet een wonderde wereld voor ons opengaan. Volgende inleiding tot de studie van mossen haalden we van Internet, van de landelijke mossenwerkgroep van KNNV uit Nederland.

Wat zijn mossen.

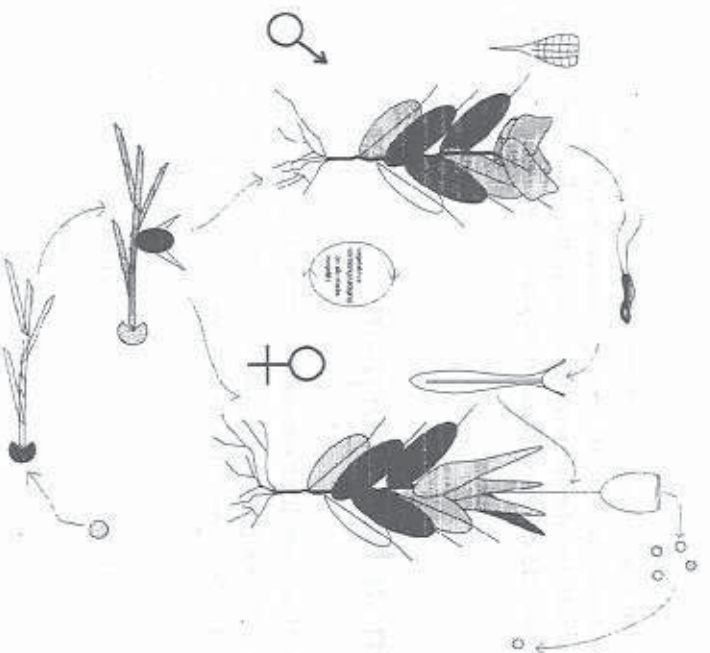
Mossen zijn, net als paardenstaarten, varens, schimmels (= paddenstoelen) en algen sporeplanten.

Dat betekent dat ze zich verspreiden via sporen; dit als onderscheid met zaadplanten. Het belangrijkste onderscheid tussen zaden en sporen kun je niet zien: in een spore zijn alle chromosomen (de dragers van de erfelijke informatie) in enkelvoud aanwezig, in een zaad zijn ze in dubbelvoud aanwezig (net als in de lichaamscellen van mensen en de dieren om ons heen). In een zaad is al een, zeer klein, compleet plantje te vinden, in een spore is dat niet het geval.

Onderscheid met andere groepen planten: de generatie wisseling

Mossen onderscheiden zich van andere sporeplanten door hun levenscyclus: uit een spore (rechtsonder) groeit een voortkiem (*protonema*) (onder) en daaruit een mosplantje (de *gametofyt*) (centraal), waarop vervolgens een sporekapsel (*sporofyt*) gaat groeien. Uit het sporekapsel komen de sporen.

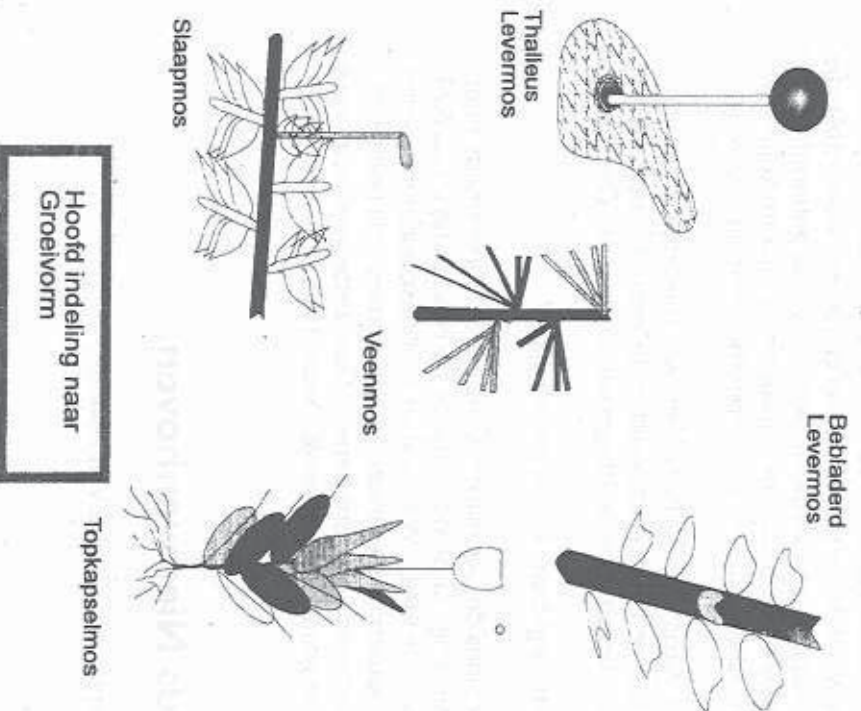
Afgezien van de geslachtelijke voortplanting via sporen zoals hiernaast is afgebeeld kennen mossen nog een trucje om zich te vermenigvuldigen: via broedkorrels (vgl. strekjes).

De levens cyclus van een Mos

Korstmossen worden soms tot de mossen gerekend. Ten onrechte, want korstmossen zijn een samenleving (symbiose) van een alg en een schimmel. Schimmels hebben een heel andere levenscyclus (en geen bladgroen) dan mossen. Paardenstaarten en varens onderscheiden zich van mossen doordat ze wortels en een vaatstelsel hebben voor watertransport.

Een indeling van de mossen

De basiseenheid voor het groeperen en naamgeven van planten en dieren is de soort (b.v. Purper-steeltje of Ekster). Belangrijk is te beseffen dat binnen een soort individuen allemaal anders zijn, iedereen (elk mos) heeft een andere (cel-)lengte. Maar die exemplaren lijken wel sterk op elkaar en kunnen, als ze zich gaan voortplanten onderling vruchtbare nakomelingen krijgen. Soorten kunnen gegroepeerd worden tot families als ze veel eigenschappen gemeen hebben (b.v. Bunzing en Hermelijn in de Marterfamilie). Families die op elkaar lijken worden ook weer in groepen bijeengebracht.

De mossen vallen uiteen in twee groepen: de Levermossen en de Bladmossen. De belangrijkste verschillen zijn:

- Levermossen groeien in een flap (thallus) of in vlak op de ondergrond groeiende stengelsteeltje met twee rijen blaadjes.
- Bladmossen hebben (in principe) meer dan drie rijen blaadjes, ze zijn rondom bebladerd.
- Bij Levermossen rijpt het sporekapsel 'in' de groene plant. Bij rijpheid groeit het kapsel in enkele dagen uit en daarna knalt het open: er springen vier klepjes los. De kapselsteel is glazachtig en het kapsel is een zwart kogeltje.
- Bij Bladmossen rijpen de sporen in het kapsel nadat dat op de kapselsteel boven de bladeren uitgegroeid is. Kapsel en steel zijn bruinachtig.

Zoals eerder al aangegeven werd zijn Levermossen ook weer in twee groepen te verdelen: de Thalleuze Levermossen die vaak in een strook of rozetvormige flap op de grond groeien (b.v. Parapluitjesmos) en de Bebladerde Levermossen, die een stengelsteeltje hebben met aan weerszijden een rij blaadjes.

De Bladmossen vallen in drie groepen uiteen. Iedereen kent wel de Veenmossen, die rechtop groeiende stengelsteeltjes hebben en zitakken in bundeltjes. Meestal groeien ze in of dichtbij water. Mossen met een niet (of als een hooivork) vertakte stengel noemen we Topkapselmossen, omdat het kapsel aan de top van de stengel groeit. Tenslotte zijn er de Slaapmossen met heren der groeiende losse zitakken, meestal liggend op de grond. Ook het kapsel staat op een (zeer kort) zitakje.

Uit: *Kijk op mossen, een praktische cursus*.
H. Rudi Zielman, Enschede 1996

Mossen en korstmossen op internet:
<http://www.bio.hen.nl/~zielman/mossen/moslink.html>

Standaardlijst Nederlandse mossen 2000:
<http://www.bio.hen.nl/~zielman/mossen/biwyg/standlijst/stdl2int.html>

Natuur- en Milieuprijs 2000

Er is een milieufeyt uit de afgelopen maanden dat wij als natuurgids toch zeker niet zonder commentaar mogen laten voorbijgaan. Op 29 september jl. werd door de provincie de jaarlijkse natuur- en milieuprijs uitgereikt aan twee personen die sinds de beginnen van de natuurgidserij in Limburg een opvallende rol hebben gespeeld.

De **natuurprijs** werd toegekend aan Willy Peumans, die voor velen DE natuurgids was uit de jaren '70 en '80. Hij was bij de eerste lichting die in 1970 het diploma in Limburg behaalde. De jaren daarna was hij de oprichter van de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen en van de NAL, en stond mede aan de wieg van de Stichting Limburgs Landschap. Hij werd de eerste samensteller van een contactbladje voor gidsen, maar vooral was hij die in ontelbare wandelingen en uitstappen een ganse generatie gidsen gevormd heeft. Zijn enthousiasme, zijn consequente eerbied voor de natuur en zijn parate kennis was voor velen de nodige steun die hen op het soms moeilijke pad van natuurbescherming en -beleving zette.

Daarnaast werd hij nog stuwende kracht en conservator van 'De Maten' en was medeoprichter van het Genkse Heempark. Ik herinner mij dat hij mij op een oudejaarsavond in de jaren '70 opbelde om te controleren of een bepaalde storting voor steunkaarten voor de Maten van mij kwam. Die man was gewoon ALTIJD met de natuur bezig.

Willy, een oprechte proficiat van alle Limburgse natuurgidsen. Dat is dik verdiend!

De **milieuprijs 2000** ging naar een andere krijger sinds de beginjaren: Gust Feyen. Natuurgids sinds 1978 staat hij sindsdien in de actieve natuurbescherming. Gust stond op de barricaden tegen de A24 en werd secretaris, eigenlijk meer duivel-doet-al van de NAL. Wat hij daar met bescheiden middelen maar met een grote onverzettelijkheid heeft gepresteerd is niet meer op te sommen. Hij heeft zich vastgebeten in ontelbare milieudossiers en schopte tegen vele zere benen. Gust zette geen stap terug en werd het boegbeeld van de milieuvactivist met de grote dossierkennis. Sinds 1995 is hij ook voorzitter van de Bond Beter Leefmilieu.

Gust, ook een dikke proficiat, het is verdiend!

Programma Cursus Natuurgids Nieuwenhoven

11 jan	Les methodiek (Jean Vangrinsven), amfibieën (André Vandesande)
18 jan	Les ecologie (Marc Meert)
25 jan	Les dieren - vogels (Jan Gabriëls)
1 feb	Les biotopen (Tom Houbrechts)
10 feb	Excursie biotopen: beekdal (Tom Houbrechts)
15 feb	Les biotopen: bos en heide (Roger Schoebben)
22 feb	Les natuurbeheer (Jo Van Gils)
1 maa	Les planten: terminologie (Bert Berren), plantenfamilies, bomen (Hugo Vanderlinden)
8 maa	Les milieubeleid 2 (Daniël Jacobs)
17 maa	Excursie: methodiek, spreken (Sarah Descamps)

Nieuws van het PNC

Nog even snel opnoemen, wegens geen plaats. Alle info bij het PNC, Groene huis, te Bokrijk.

- **Afvalspel Professor 7steen**, voor kleuters en 1 Ste graad LO: leren omgaan met afval.
- Tentoonstelling "**1000 jaar geschiedenis Nieuwenhoven**", met voorstelling **educatieve vijver**.
- Cursus "**Duurzaam bouwen**" te Stokkem in De Wissen vanaf 13 januari.
- **10de contactdag** van Likona op 20 januari in het LUC te Diepenbeek.

1. Cursus Natuurinzicht

We zijn alleen nog maar 100 % zeker van de cursus NIZ te Lummen. Een tweede cursus gaat mogelijk door te Bilzen.

Lummen i.s.m. Natuurreservaten Lummen

De cursus start op 17 april 2001. De theorielessen gaan door dinsdagavond van 19.00 – 22.15 uur in GCOC Oosterhof, Dr. Vanhoeydonckstraat 56 te Lummen, op volgende data:

17 april, 24 april, 8 mei, 22 mei en 29 mei.

De excursies gaan door op zondagvoormiddag van 9.00 – 12.00 uur op volgende data:
22 april, 6 mei, 20 mei, 27 mei en 3 juni.

2. Cursus Natuurgids

In februari starten weer 2 cursussen natuurgids in het Groene Huis op het Domein te Bokrijk. Een cursus gaat door op zaterdag voormiddag van 09.00 – 12.15 uur. **Start : 3 februari.**

De tweede cursus gaat door op donderdagvoormiddag van 09.00 – 12.15 uur. **Start 8 februari.** Voor beide cursussen gaan de excursies door op zaterdag.

3. Vervolgmodule Zuid-Limburg

Deze vervolgmodule wil natuurgidsen verder vormen rond de streek Zuid-Limburg. Dit zal gebeuren aan de hand van 6 theoretische lessen en 8 excursies.

Start 28 februari 2001. De theoretische lessen vinden plaats op woensdagavond van 18.45 – 22.00 uur in het Provinciaal Domein Nieuwenhoven. De excursies op zondagvoormiddag van 9.00 – 12.00 uur, verspreid over heel Zuid-Limburg, tenzij anders vermeld.
Prijs: 2100 BEF inclusief cursusboekst.

Programma:

Theoretische lessen

28/02	Landschapsecologie (landschap, geologie, paleontologie, KLE, akkers,...) = inleidende schets van Zuid-Limburg
21/03	Bostypes in Haspengouw + Kalkgraslanden
11/04	Kasteelparken (stinzen + vleermuizen)
25/04	Laag- en hoogstamboomgaarden
23/05	Fauna van Zuid-Limburg
20/06	Korte voordrachten door cursisten over een biotoop dat gevolgd werd in Zuid-Limburg

Excursies

10/03	Avondexcursie vleermuizen en uilen
18/03	De Das (Herkwinning)
01/04	Bostypes in Haspengouw (Prov. Domein Nieuwenhoven)
22/04	Kasteelpark (Alden Biezen)
06/05	Dagexcursie: muurvegetaties van Maastricht
13/05	Laag- en hoogstamboomgaarden (Prov. Domein Rullingen)
10/06	Akers en holle wegen (Velm)
01/07	Kalkgrasland en mergelgroeve (Overbroek/Gellinden)

Voor meer info en inschrijvingen: Sarah Descamps, Het Groene Huis Domein Bokrijk, 3600 Genk, tel.: 011/26.54.82, e-mail: cvn_limburg@hotmail.com

Achteraf bekeken

Paddenstoelen: inventaris in het Wik

Zondag 24 september

Het is een zonnige septembermorgen als 21 paddenstoelliefhebbers een voormiddag gaan inventariseren in het Wik. Enkele zeer enthousiaste deelnemers hebben al determinatiemateriaal van elders bij dat op de parking wordt bekeken, en dan onder leiding van Luc Lenaerts en Hugo Vanderlinden op naar het Wik. Nu ja ... op naar het Wik is veel gezegd als er onderweg zoveel paddestoelsoorten te vinden zijn. Er wordt driftig gezocht, geroken en geproefd wat tenslotte leidt tot een indrukwekkende lijst van 134 soorten, waarbij enkele nog onbekende soorten of twijfelgevallen in een doos verdwijnen voor definitieve determinatie bij de Antwerpse mycologische vereniging.

Misschien is het toch even vermeldenswaard dat de volgende minder voorkomende soorten in Bokrijk en het Wik gevonden werden : de poederzwamgast, de abrikoosrussula, de haagbeukmelkzwam, de purperen gordijnzwam, de bruinschubgordijnzwam, de zwartvoetkruizoom, de duivelsbrood russula, de rimpelige koraalzwam, het poedersteeltje en de gekraagde aardster.

Dit was werkelijk een geslaagde dag, mede door het weer, de sfeer onder de deelnemers en het enthousiasme van de begeleiders.

Marleen

Oproep aan de Limburgse Natuurgidsen

Onlangs startte een subafdeling van de Likona Werkgroep Geologie met als doel de nog bestaande holle wegen in Limburg geologisch te inventariseren, te karteren en hierover later een artikel te maken voor een volgend Likona jaarboek.

Iedereen kan aan dit project deel nemen, en dan denken wij niet alleen aan geologische liefhebbers maar ook natuurgidsen met andere interesse sferen die belangstelling hebben voor de relatie bodem/plant/dier kunnen ons helpen. Wie wil helpen zowel met het voorbereidende binnenwerk als het veldwerk is van harte welkom. Graag een seintje aan Marleen Akkermans (089/380667 na 17u.) en zij houdt je op de hoogte van de activiteiten.

Lessenreeks Nationale Boomgaarden Stichting

Vanaf 3 februari richt de Nationale Boomgaarden Stichting VZW een lessenreeks in over hoogstamfruitbomen. Aspecten die aan bod komen zijn: kweek, aanplant, snoei, verzorging en variëteitkeuze. Ook de druiventeelt komt aan bod. De lessen gaan in principe door op zaterdag, geen voorkennis vereist.

Alle lessen gaan door op zaterdag (voor-, soms voor- en namiddag) en kunnen afzonderlijk gevolgd worden. Prijs 250 Bcf (leden), 350 Bcf (niet-leden) per halve dag.

Info en inschrijvingen: N.B.S. Postbus 49, 3500 Hasselt Tel/fax: 012/39.11.88 e-mail: nbs@wanado.be

Vissen, óók een deel van de natuur

Het gaat goed met de waterkwaliteit van onze wateren. Er zit weer vis in de meeste water-lopen. Maar toch dringt waakzaamheid zich op. Een ander aspect hierbij is dat de wildste verhalen de ronde doen alsof zgn. exoten de biotoop van onze inlandse soorten inpalmten en zelfs onze inlandse soorten doen verdwijnen. Tot nu toe heeft nog geen enkele wetenschappelijke studie dit kunnen aantonen. De visie die door sommigen wordt gehanteerd om "ongewenste soorten" buiten te werken is ze een naamkaartje op te plakken alsof het kuiteters, amfibieënverslinders en schadelijke schepsels zijn... Is dit ook geen maatschappelijk probleem?

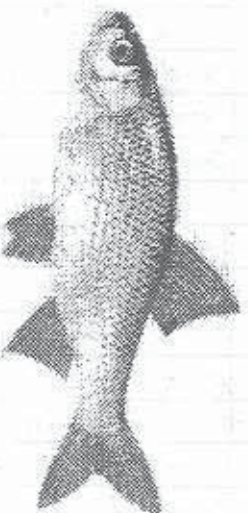
Ondergetekende, voorzitter van de LIKONA vissenwerkgroep, vindt dit maar plavloers, goedkoop en laag bij de grond en wil het opnemen voor het vissenleven in het algemeen. Met een beetje goede wil en een portie gezond boerenverstand ben ik er van overtuigd dat er veel misverstanden i.v.m. het vissenbestand kunnen opgehelderd worden. Het is eerder een kwestie van zien, inzien en ontzien... Waar hebben we dit nog gehoord?

Er wordt nog al eens uitgebazuind dat de achtertuin van het amfibieënbestand te wijten zou zijn aan het visbestand. Hoe zat het dan pakweg 30 jaar geleden? In elke poel, gracht en/of kleine beek, al of niet in een overstromingsgebied, krioelde het van planten, vissen, insecten, kikkers, salamanders en alle andere vormen van waterleven.

Onlangs heb ik zelf het geluk gehad van op korte afstand een afvising te volgen in een project t.v.v. van de amfibieën. Enkele poelen moesten ontdaan worden van alle vis en dienden gedeeltelijk gedumpt te worden omdat ze te diep zouden zijn om de amfibieën tot hun recht te laten komen. Terwijl de kraan drukdoende was, vonden de aanwezigen in diens sporen op de oever meerdere groene kikkers en tal van alpenwatersalamanders. Anders heb ik eveneens kunnen merken dat aangelegde poelen van enkele jaren geleden nog steeds geen enkele salamander bevatten. Wat blijft er dan nog over van bovenstaande bewering? ... Zoek zelf maar een verklaring.

Vissen krijgen dikwijls de schuld dat er binnen bepaalde vijvers geen planten meer te bespeuren

vallen. De meeste vissoorten zoeken van nature uit hun voedsel tussen de waterplanten en in de bodem. Logisch toch, want hier zitten de meeste insecten en vinden ze eetbare substaties. Waterkwaliteit en bodemgesteldheid bepalen hoofdzakelijk de plantengroei. Mensen met een eigen tuinvijver zullen dit al wel ondervonden hebben. De meeste vijvers zijn aangeslibd met organisch materiaal waardoor er een dikke dode zuurstofloze bodemlaag ontstaat, soms wel tot 1 m dik. Ik zou weer tal van voorbeelden kunnen opsommen om dit kracht bij te zetten.

Natuurlijke evolutie van de vijver, op lange termijn, zit hier ook voor een stuk tussen: vijver wordt ven, ven wordt moeras, moeras wordt land. Nu als voorrechter voor het vissenleven, durf ik te stellen dat wij geen enkele vis te veel hebben. Elk water, elke poel, elke waterloop zoekt zijn eigen evenwicht in onderlinge proporties met alles wat leeft. Uiteraard zijn factoren als waterkwaliteit, lozingen, bodemgesteldheid, zuurtegraad, diepte, zuurstofgehalte, stroomsnelheid, ja zelfs vogelbestand, enz., daar niet vreemd aan. Doet de natuur buiten het water niet hetzelfde? ... Wat is de taak van de mens hierin?

Daarom lanceer ik deze oproep: "Probeer een meer begrijpende houding aan te nemen als het over onze boeiende waterbewoners, de vissen, gaat en streef ernaar om datgene wat we nog hebben te koesteren", waarvoor dank.

Mensen verenigingen en instanties die hierop wensen te reageren of advies wensen i.v.m. vijverbeheer kunnen dit doen op het adres van de LIKONA vissenwerkgroep, Groene Huis, Domein Bokrijk, 3600 Genk.

Vriendelijke groeten,

Jos Eykens.

VORMINGSCURSSUSSEN ingericht door de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen i.s.m. LIKONA

	Onderwerp	Datum 2001	Uur	Activiteit	Gids/ Begeleider	I.s.m. LIKONA	Plaats	Plaats van Afspraak
1	Houtzwammen	14-1	09h00-12h00	Inventarisatie-excursie	Jos Tuerlinckx	Mycolim	Kelchterhoef	09h00: Parking Hoeve Jan
2	Kevers	8-2	19h30-22h30	Studie	L. Crevecoeur	Insectenwerkgroep	Bokrijk	19h30: Groene Huis
3	Paddestoelen	15-2	19h30-22h30	Cursus paddestoelen	Jos Volders	Mycolim	Bokrijk	19h30: Groene Huis
4	Paddestoelen	22-2	19h30-22h30	Cursus paddestoelen	Jos Volders	Mycolim	Bokrijk	19h30: Groene Huis
5	Mossen	11-3	09h00-12h00	Determinatie-excursie	Jan Verstraeten		Bosbeek As	09h00: Kerk Niel bij As
6	Maasvallei	8-4	09h00-12h00	Determinatie-excursie	A. Janssen		Kerkeweerd	09h00: Parking Wissen
7	Amfibieën	15-4	09h00-12h00	Determinatie-excursie	A. Van de Sande	Amfibieënwerkgroep	Teut	09h00: Zonhoven Kerk
8	Voorjaarspaddestoelen	22-4	09h00-12h00	Inventarisatie	Jos Tuerlinckx	Mycolim	Kanne	09h00: Kerk van Kanne
9	Geologie	29-4	08h30-12 / 13-16	Excursie	Paul Denis	Werkgroep Geologie	Land Van Herre/ Moresnet	08h30: Afrit 32 Genoelselderen-Meiklokie
10	Bossen	20-5	09h00-12h00	Bomen in het Park	C. Vanderlinden	Bomenwerkgroep	Harlas	09h00: Kerk Herk-de-Stad
11	Kalkgrasland/ Orchideeën	27-5	9-12 / 13h30-16h30	Studie Orchideeën	Hugo Vanderlinden	Plantenwerkgroep	St.-Pietersberg	09h00: Kerk Kanne
12	Grasland	3-6	09h00-12h00	Determinatie-excursie	Leo Thomassen	Plantenwerkgroep	Schulensbroek	09h00: Kerk Schulen
13	Grasachtigen	7-6	19h30	Determinatie	Bert Berten	Plantenwerkgroep	Groene Huis	19h30: Groene Huis Bokrijk
14	Moeilijke Planten	21-6	19h30	Determinatie	Bert Berten	Plantenwerkgroep	Groene Huis	19h30: Groene Huis Bokrijk
15	Vlinders	24-6	08h00-19h00	Inventarisatie-excursie	F. Vandersteen/H. Vanderlinden	Insectenwerkgroep	Kalterherberg/Schwalmevallei	08h30: Afrit 32 Genoelselderen-Meiklokie
16	G.P.S. - Kompas /Batdetector	2-7	19h00	Gebruik G.P.S, kaart	Marcel Beutels		Bokrijk	19h00: Groene Huis Bokrijk
17	Glimwormen en nachtdieren	5-7	22h00	Determinatie-excursie	R. Bosmans		Loozerheide	22h00: Kerk Lozen (Bocholt)
18	Paddestoelen	23-8	19h30-22h30	Determinatie	L. Lenaerts	Mycolim	Groene Huis	19h30: Groene Huis Bokrijk
19	Paddestoelen	13-9	19h30-22h30	Determinatie	L. Lenaerts	Mycolim	Groene Huis	19h30: Groene Huis Bokrijk
20	Vissen	16-9	09h00-12h00	Determinatie-excursie	Jos Eyckens	Vissenwerkgroep	Schulensmeer	09h00: Educatief Centrum-Linkhout
21	Paddestoelen	23-9	09h00-12h00	Inventarisatie-excursie	H. Vanderlinden	Mycolim	Het Wik	09h00: Parking Kasteel Bokrijk
22	Paddestoelen	30-9	09h00-12h00	Inventarisatie-excursie	J. Vangrinsven	Mycolim	A-beek	09h00: Kerk Ellikom
23	Paddestoelen	7-10	09h00-12h00	Inventarisatie-excursie	H. Vanderlinden	Mycolim	Hengelhof	09h00: Parking Kasteel Hengelhof
24	Paddestoelen	11-10	19h30-22h30	Determinatie	L. Lenaerts	Mycolim	Groene Huis	19h30: Groene Huis Bokrijk
25	Paddestoelen	14-10	09h00-17h00	Inventarisatie-excursie	L. Lenaerts	Mycolim	De Voeren	09h00: Kerk 's-Gravenvoeren
26	Wintervogels	25-10	07h30-20h30	Studie Wintervogels	Rik Libot /T.Dreesen	Vogelwerkgroep	Zeeland	07h30: Carpooling Lummen Busuitstap
27	Paddestoelen	15-11	19h30-22h30	Determinatie	L. Lenaerts	Mycolim	Groene Huis	19h30: Groene Huis Bokrijk

* Gelieve te noteren dat de gegevens ivm resterende activiteiten (o.a. planten) zullen worden verstrekt in de volgende Erica

* De busuitstappen zijn vooraf in te schrijven bij Chris Marneffe: 011/31 49 79 - Liefst Na 17h00